

айналдырып отыр. Қазіргі уақытта жұмыс жасайтын БАҚ монополизация жағдайында отыр деуге болады, себебі белгілі бір капиталистік, қаржылық-өндірістік топтардың қолына өздерінің экономикалық және саяси мақсаттарына қызмет ететін теле-радиоканалдар, радиоканалдар мен мерзімді басылым баспаханалары шоғырланып, соларға қызмет етеді. «Ақпараттық қауіпсіздікті» немесе басқа себептерді желеу етіп, ақиқатты бүркемелеп, көптеген материалдарды бұрмалауға жол берілу қаупі әлі де жоқ емес.

1. Н.Ә. Назарбаев. «Жаңа онжылдық - жаңа экономикалық серпіліс – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. //29.01.2010 ж. «Қазақстан-2030» Ел Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. Алматы, Юрист, 2006. -112 б. //ҚР 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы ҚР Президентінің 2009 жылғы 28 тамыздағы №858 Жарлығы.//ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ҚР судьяларының V съезіндегі сөйлеген сөзі. Астана, 18.11.2009.

2. Антончева С. «Высокая скорость, широкий охват. Разработка «электронного правительства» в Казахстане официально признана лучшей на пространстве СНГ (2010 год)». www.expert.ru

3. «Современные проблемы и стратегия борьбы с преступностью» науч. ред. В.Н. Бурлаков, Б.В. Волженкин – СПб: Изд.дом СПб-го университета, Изд-во юрид.фак СПб гос. Университета, 2005, -592 с.

4. Айсберг Марк. «Карты, деньги, четыре ствола». Газета «Вечерний Алматы» №79 (1128), 2010. с.26.

The article. of the given thesis is complex investigation of a condition of informational support of preventive activity in struggle against criminality as well as improvement of efficiency of crime prevention.

В статье автор рассматривает роль СМИ в предупреждении преступности и современное состояние информационного обеспечения предупредительной деятельности в борьбе с преступностью, а также отдельные вопросы повышения эффективности профилактики преступлений.

Е.Ж. Беисов

ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ЗАҢДАРҒА САРАПТАМА ЖҮРГІЗУ

Қазіргі таңда сыбайлас жемқорлық біздің қоғамымыздың ең басты қауіп - қатерлерінің бірі болып табылады. Мемлекетімізде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарының бірі ретінде айқындалған. Осыған байланысты елімізде көптеген іс- шаралар өткізілуде.

Сыбайлас жемқорлықпен күрестің 2006-2010 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында сыбайлас жемқорлық әлеуметтік-экономикалық даму, нарықтық экономикаға көшу, инвестициялар тарту процестерін тежейді, демократиялық мемлекеттің саяси және қоғамдық институттарына теріс ықпалын тигізеді, мемлекеттің келешек дамуына елеулі қауіп төндіреді деп көрсетілген [1].

2008 жылдың 6 қарашасында Астана қаласында «Нұр Отан» халықтық демократиялық партиясының сыбайлас жемқорлыққа қарсы форумы өтті. Бұл форумда Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев сөз сөйледі. Елбасы өз сөзінде жемқорлық мемлекеттің, қоғамның дамуына тежеу болатын, болашағына кесірін тигізетін індет екенін атап кетті [2, 1-2-бет].

«Сыбайлас жемқорлық – мемлекеттік міндеттерді атқаратын адамдардың, сондай -ақ соларға теңістірілген адамдардың лауазымдық өкілеттігін және соған байланысты мүмкіндіктерін пайдалана отырып, жеке өзі немесе соған байланысты мүмкіндіктерін пайдалана отырып, жеке өзі немесе делдалдар арқылы заңда көзделмеген мүлкілік игіліктер мен артықшылықтар алуы, сол сияқты бұл адамдарға жеке және заңды тұлғалардың аталған игіліктер мен артықшылықтарды құқыққа қарсы беруі арқылы оларды сатып алу. Заңдарда көзделген, заңдарда белгіленген тәртіптік, әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікке әкеп соқтыратын сыбайлыс жемқорлық жымдасқан немесе сыбайлыс жемқорлық үшін жағдай туғызатын әрекеттер сыбайлыс жемқорлыққа байланысты құқық бұзушылықтар» болып табылады [3].

БҰҰ-ның Анықтамалық құжатында «сыбайлас жемқорлық-өз пайдасы үшін мемлекеттік билікті теріс пайдалану» делінген [4].

Қазіргі отандық криминология да сыбайлас жемқорлыққа «мемлекеттік немесе өзгедей қызметкерлердің сатқындығымен сипатталатын әлеуметтік құбылыс» деп анықтама берген [5].

Г. А. Сатаров, М.И. Левин және М.Л. Цирик сыбайлас жемқорлыққа «қызмет бабын пайдақорлық мақсатында теріс пайдалану» деген сипаттама береді [6].

Б. В. Волженкин сыбайлас жемқорлық ұғымына кеңірек түсінік береді: «сыбайлас жемқорлық - әлеуметтік құбылыс, ол мемлекеттік қызметкердің немесе мемлекеттік функция атқаратын өзге адамдардың өз қызмет жағдайын, лауазымдық беделді және мәртебені өзінің баюы немесе топтың мүддесі үшін пайдалануы нәтижесінде биліктің әлсіреуіне алып келеді» [7].

Сыбайлыс жемқорлық – лауазымды адамды сатып алумен және ресми қызметтік өкілеттікті онымен байланысты беделді, мүмкіндікті, байланысты бас пайда үшін пайдалануды сипаттайтын әлеуметтік құбылыс. Сыбайлас жемқорлық тек ақша алумен ғана шектелмейді. Ол қандай да бір қызмет көрсету, мәртебе көтеру саяси ықпал жасау және т.б. формаларда болуы мүмкін [8].

«Коррупция» термині латынша «бұзу, сатып алу» деген мағына береді. Заң энциклопедиясында бұл терминге «лауазымды адамның өзіне сеніп тапсырылған құқықтар мен мүмкіндіктерді бас пайдасына жұмсайтындығын көрсететін саясат немесе мемлекеттік басқару саласындағы қылмыстық әрекет» - деп анықтама берілген [9].

Қазақстан Республикасының 2002 жылы қабылданған Құқықтық саясат тұжырымдамасының бағыттары бойынша бірқатар аса маңызды заңнамалық актілер қабылданды. Тұжырымдаманы іске асырудың басты қорытындылары ұлттық заңнаманың негізгі салаларының (конституциялық, әкімшілік, азаматтық, банктік, салық, қаржы, кеден, экологиялық, қылмыстық, қылмыстық– іс жүргізу, қылмыстық атқарушылық заңнама) айтарлықтай жаңаруы болды.

Жаңа кодификациялық актілер: 2003 жылы-Орман, Жер, Кеден, Су кодекстері; 2007 жылы-Еңбек, Экологиялық кодекстер; 2008 жылы-Бюджет, Салық кодекстері әзірленіп, қабылданды.

2009 жылғы 24 тамыздағы қабылданған Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы жалғасын тапты. Көптеген іс-шаралар жасалып, соның ішінде мемлекет норма түзушілік процесін жаңа сапалы деңгейге көтеруге мүмкіндік беретін, олардың қатарында: заң жобалары қызметін перспективті жоспарлау, нормативтік құқықтық актілер жобаларына ғылыми (құқықтық, сыбайлас жемқорлыққа қарсы, криминологиялық және басқалар) сараптамалар енгізу, қабылданатын заңдарды толық қаржылық қамтамасыз ету процестері бар, шаралар қабылдады.

Акт жобаларының ғылыми сараптамаларының барлық түрлерін олардың өлшемдерін, міндеттерін, сондай-ақ оларды жүргізу сатыларын анықтау арқылы нормативтік бекітудің маңызы зор. Сараптама нақ осындай көзқарас құқық шығармашылығы процесі барысында нормативтік құқықтық актілер қабылдаудың қаржы-экономикалық, әлеуметтік-саяси салдарларын толықтай есепке алуға мүмкіндік береді.

Нормативтік құқықтық актілердің сапасын және тұтастай алғанда мемлекеттік аппаратта құжаттармен жұмыс мәдениетінің деңгейін айқындайтын заң техникасының деңгейін тұрақты жетілдіру және арттыру қажет. Қаржы полициясы органдары экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте өздеріне жүктелген міндеттерді орындай отырып, өз мақсатын толық көлемде орындауда.

Сонымен қатар нарықтық экономика жағдайында қаржы полициясы органдарының қазіргі жағдайларда үнемі орын алып отырған экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа пәрменді қарсы тұру мүмкіндігі болуы үшін әрқашан жұмыс нысандары мен әдістерін жетілдіріп отыруы қажет. Қаржы полициясы экономикалық және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарға жүйелі негізде қарсы тұру қажет, сыбайлас жемқорлықтың туындауына ықпал ететін себептер мен жағдайларын анықтап, жоюы керек [10].

Қандай да бір заңға сараптама жүргізу нормативтік құқықтық актілер туралы заңға сәйкес негізгі мәселе болып табылады. Осы заңда сараптамаға мынадай түсінік берілген: «Нормативтік құқықтық актілердің реттейтін құқықтық қатынастарына қарай осы актілердің жобалары бойынша ғылыми (құқықтық, экологиялық, қаржылық және басқа да) сараптама жүргізілуі мүмкін. Нормативтік құқықтық актілер жобаларының ғылыми сараптамасын тиісті бейімді ғылыми мекемелер мен жоғары оқу орындары, қаралатын жобаның мазмұнына қарай ғалымдар мен мамандар арасынан тартылатын сарапшылар жүргізеді. Сараптама жүргізу бір немесе бірнеше сарапшыға (сараптама комиссиясына) тапсырылуы мүмкін. Жоба бойынша мамандықтары әр түрлі сарапшылардың кешенді сараптамасы немесе әр түрлі сараптаманың дербес түрлері, ал қажет болған жағдайда - қайталама сараптама жүргізілуі мүмкін. Сарапшылар ретінде жобаны дайындауға тікелей қатыспаған ұйымдар мен адамдар тартылады. Сарапшылар ретінде басқа мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардан мамандар тартылуы мүмкін. Жоба ғылыми сараптамадан өткізу үшін шетелдік және халықаралық ұйымдарға жіберілуі мүмкін. Нормативтік құқықтық актінің жобасына сараптама жүргізу туралы шешімді: жобаны заң шығару бастамасы тәртібімен Мәжіліске енгізетін Қазақстан Республикасының Президенті немесе оның тапсырмасы бойынша Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің Басшысы, Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары және Қазақстан Республикасының Үкіметі, уәкілетті орган, уәкілетті органның лауазымды адамдары немесе құрылымдық бөлімшелер, егер уәкілетті органның регламентімен немесе басқа заңдармен осы адамдарға және құрылымдық бөлімшелерге мұндай құқық берілген болса, қабылдауы мүмкін» [11].

Сраптама қабылданатын нормативтік құқықтық актінің ықтимал тиімділігін анықтау және нормативтік құқықтық актіні қабылдаудың ықтимал келеңсіз зардаптарын анықтау үшін жүргізіледі.

Заңның өзінде сараптама туралы ұғым көрсетілмеген. Заң сөздігінде сараптамаға былай түсінік берген сараптама-(экспертиза лат expertus-тәжірибелі)-арнаулы білімді талап ететін қандай да бір мәселені зерттеу [12].

Қазақстан Республикасының Президентінің 2009 жылғы 14 қазандағы «Нормативтік құқықтық актілер туралы» заңына сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптама жүргізу мәселелері бойынша өзгеріс енгізу туралы жарлығында:

Ғылыми сараптаманың міндеттері

1. Нормативтік құқықтық актілердің реттейтін құқық қатынастарына қарай осы актілердің жобалары бойынша ғылыми (құқықтық, экологиялық, қаржылық және басқа да) сараптама жүргізілуі мүмкін.

Қазақстан Республикасы Парламентінің қарауына енгізілетін нормативтік құқықтық актілердің жобалары бойынша олармен реттелетін құқықтық қатынастарға қарай ғылыми сараптама, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптама жүргізілуге міндетті, бұған заңнамалық актілердің жобалары Қазақстан Республикасы Президентінің заң шығару бастамасы тәртібімен енгізіліп, онда ғылыми сараптама жүргізілмеуі мүмкін болатын жағдайлар қосылмайды.

2. Сондай-ақ, мына нормативтік құқықтық актілердің:

1) Қазақстан Республикасы Үкіметінің нормативтік құқықтық қаулыларының;

2) Қазақстан Республикасы министрлерінің және орталық мемлекеттік органдардың өзге де басшыларының нормативтік құқықтық бұйрықтарының, орталық мемлекеттік органдардың нормативтік құқықтық қаулыларының және Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының нормативтік қаулыларының;

3) мәслихаттардың нормативтік құқықтық шешімдерінің, әкімдіктердің нормативтік құқықтық қаулыларының, әкімдердің нормативтік құқықтық шешімдерінің жобалары бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптама міндетті түрде жүргізілуге тиіс.

Қазақстан Республикасы Президентінің нормативтік құқықтық жарлықтарының, Қазақстан Республикасы Конституциялық кеңесінің және Жоғарғы Сотының нормативтік қаулыларының жобалары бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптама жүргізілмейді.

3. Қабылдау салдары экологиялық, оның ішінде радиациялық қауіпсіздікке, қоршаған ортаны қорғауға қатер төндіретін заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілердің жобаларына міндетті экологиялық сараптама жүргізілуге тиіс.

4. сараптама:

1) жобаның сапасын, негізділігін, уақтылығын, құқыққа сыйымдылығын, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген адам және азамат құқықтарының жобада сақталуын бағалау;

2) нормативтік құқықтық актінің ықтимал тиімділігін айқындау;

3) жобаның нормативтік құқықтық акт ретінде қабылдануының ықтимал теріс салдарын анықтау үшін жүргізіледі.

5. Нормативтік құқықтық актілер жобаларына сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптаманың негізгі міндеттері:

1) құқықтық реттеудің сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін нормалары мен олқылықтарын анықтау;

2) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың ықтимал жасалуы бөлігінде нормативтік құқықтық актінің жобасын қабылдаудың салдарын бағалау;

3) сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға тосқауыл қоятын нормативтік құқықтық актілер жобаларының нормаларын ұсынымдар түрінде әзірлеу болып табылады [13].

Қорыта айтқанда, қазіргі заңдарды жемқорлыққа қарсы сараптамадан өткізу қажет. Заңдардың сапасын көтеру үшін, мемлекеттік қызметкерлерге заңдарды бұрмалауға мүмкіндік бермеу үшін осы аталған сараптаманы жүргізілуі тиіс. Жемқорлыққа жол бермеу мақсатында алдын алу болып табылады. Халыққа сыбайлас жемқорлыққа қарсы білімділік жетіспейді. Көптеген адамдар мемлекеттік қызметкерлерді пара алуға өздері арандатады. Жемқорлық сияқты ауыр кеселді тек мемлекеттік және құқық қорғау органдарының күш-жігерімен жеңе алмаймыз. Сондықтан азаматтық қоғам институттарымен қарым-қатынасты нығайту қажет. Онымен бүкіл халық болып күресуіміз керек.

1. ҚР Президенті Н.А.Назарбаевтың «сыбайлас жемқорлықпен күрестің 2006-2010 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» 22.12.2005 жылғы Жарлығы // Егемен Қазақстан. 25.12.2005.

2. Президенттің «сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу туралы» жасаған баяндамасы // Егемен Қазақстан. 7 қараша 2008 жыл 1-2 бет.
3. Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңы 3-бет.
4. Международная защита прав и свобод человека.-М.,1990.-с.45.
5. Криминология : Учебник.-М.,1997.-с.501.
6. Сатаров Г.А.Россия и коррупция:кто кого? //Российская газета.19.02.1998.
7. Волженкин Б.В. Коррупция как социальное явление // Чистые руки.№1,1990.с.30.
8. Е.Алауханов Криминология (кылмыстану) Алматы 2006.
9. Заң энциклопедиясы.
10. ҚР Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығымен бекітілген. Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған Құқықтық саясат тұжырымдамасы.
11. Қазақстан Республикасының «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Заңы.13-бет.
12. Сөздік Зантану Алматы «Мектеп» 250-бет.
13. ҚР Президентінің «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сыбайлас жемқорлыққа қарсы ғылыми сараптама жүргізу туралы Жарлығы «Егемен Қазақстан» 2009 жыл, 20 қазан, № 341-342 (25739).

In this article the author makes the legal analysis of legislation against corruption

В данной статье автор делает правовой анализ законодательства о борьбе с коррупцией

Б.А. Бегалиев

К ПРОБЛЕМЕ СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ

Негативные социально-экономические процессы, происходящие в обществе в последние десятилетия, обусловили резкий рост преступности во всех ее проявлениях. Преступность приобрела организованный, сплоченный характер, проникла во все сферы общественной жизни, стала фактором, дестабилизирующим социально-политическую обстановку в обществе и препятствующим демократическим преобразованиям в стране.

«Железнодорожный транспорт (ЖДТ) играет ведущую роль в функционировании и развитии экономики страны, ее транспортного рынка, в удовлетворении потребностей населения в передвижении, являясь основным звеном транспортной системы Казахстана со странами СНГ. ЖДТ является важнейшей составляющей частью производственной инфраструктуры Республики Казахстан. По территории Казахстана проходят железнодорожные магистрали, связывающие Россию и европейские страны со странами Азиатско-Тихоокеанского региона, Центральной Азии, Ближнего Востока. Железные дороги Казахстана непосредственно стыкуются и взаимодействуют с железными дорогами России, Узбекистана, Кыргызстана, Китая, что является одним из основных преимуществ на рынке транспортных услуг» [1, с.3].

Транспортный комплекс РК, прежде всего его железнодорожный транспорт, как наиболее распространенный и развитой в экономическом отношении вид транспорта, не могли не затронуть криминальные процессы, характерные в целом для страны. Преступность на данном виде транспорта в последние годы неуклонно растет. При этом увеличивается количество тяжких и особо тяжких преступлений, а сами преступления приобретают все более спланированный и организованный характер. В силу этого причиняется огромный материальный ущерб, и увеличиваются иные негативные последствия. «Транспортная недоступность связана с недополучением гражданами ... элементарных жизненно важных услуг, что приводит к неконкурентоспособности (по уровню образования, квалификации), ухудшению показателей здоровья, недоступности объектов культуры и т.п., т.е. к существенному снижению показателей качества жизни и нарушению конституционных прав и превращает этот процесс в проблему политического характера, которая напрямую связана с состоятельностью ... власти» [2, с.36].

Кроме того, многие преступления, совершаемые на данном виде транспорта, имеют ярко выраженную специфику, обусловленную особенностями самого железнодорожного транспорта, что, в свою очередь, затрудняет их выявление, раскрытие и предупреждение. В подобных условиях требуются криминологические исследования преступности на данном виде транспорта с целью выявления ее структуры и иных показателей; выделения ее криминологических особенностей; определения причинного комплекса преступности на названном виде транспорта и причин индивидуального преступного поведения лиц, совершающих преступления; изучения характерных признаков личности таких преступников с целью разработки мер снижения преступности и предупреждения конкретных преступлений, совершаемых на данном виде транспорта.